

از مصرف به تولید!

نکته‌هایی درباره‌ی پرورش ذوق ادبی کودکان

قصه‌ها می‌توانند احساسات و عواطف مخاطبان خود را برانگیزند و باورهای آن‌ها را شکل دهند. در این باب سخنان بسیاری گفته شده است. از جمله، پرنو بتلهایم^۱، روانشناس و نویسنده‌ی اتریشی، در کتاب «افسون افسانه‌ها» آورده است:

- داستان‌های بزرگ، انسان‌های بزرگ می‌پرورند.
  - با داستان می‌توان عواطف انسانی را در جهت خاصی هدایت کرد.
  - بدون تخیلات امیدبخش، ما برای مقابله با شوربختی‌های زندگی توان کافی نخواهیم داشت. کودکی دورانی است که باید این تخیلات در آن تغذیه شوند.
  - بسیاری از جوانانی که امروز به رؤیاهای انگیزنده از مواد مخدر پناه می‌برند، و به طالع‌بینی و خیال‌بافی روی می‌آورند، پیش از موقع وادار شده‌اند واقعیات را به طریق بزرگ‌ترها ببینند.
- کلیدواژه‌ها:** قصه، پرورش ادبی، نوشتن

را بشناسند و باور کنند.

می‌گویند روزی یک نفر نزد هنرمندی چیره‌دست رفت و گفت: حاضر بودم تمام عمرم را بدهم تا بتوانم مثل شما باشم. استاد لبخندی زد و گفت: من هم همین کار را کرده‌ام! واقعیت این است که رسیدن به کمال در هر هنری، از جمله هنر نوشتن، نیازمند تمرین و صرف وقت بسیار است. اما به هر حال باید از جایی آغاز شود. به عنوان معلم، شاید فرصت نکنیم تمام ظرایف نوشتن را به دانش‌آموزان یاد بدهیم و حتی ممکن است خود ما نیز نیازمند ممارست و تلاش بیشتری در این زمینه باشیم. اما شاید بتوانیم با کمی دقت و حوصله، شعله‌ی اشتیاق را در شاگردان خود روشن کنیم و شیرینی نوشتن و جادوی کلمات را به آن‌ها بچشانیم. در ادامه، با توصیه‌هایی برای ایجاد تلنگر در دانش‌آموزان آشنا می‌شوید:

۱. ترغیب به تفکر و ایده‌پردازی

اولین گام برای نوشتن، انتخاب موضوع و سوژه‌ی مناسب است. شما می‌توانید با تدارک فعالیت‌هایی، دانش‌آموزان را به ایده‌یابی و پرورش دادن ایده ترغیب کنید. مثلاً می‌توانید از آن‌ها بخواهید فهرستی از مشکلات اجتماعی و علل آن تهیه و درباره‌ی راه‌حل آن‌ها بحث کنند. مسائلی مانند نظم و وقت‌شناسی، رعایت قانون و مصرف درست و کمک به اقتصاد خانواده می‌توانند از جمله محورهای بحث باشند. ایده‌ی جذاب دیگر این است که در هر نوبت سه یا چهار کلمه

بتلهایم با این سخنان توضیح می‌دهد که قصه‌ها در یکپارچه‌سازی شخصیت کودکان چه تأثیری دارند؛ روان‌شناسان شخصیت انسان را به سه بخش «تهاد»، «من» و «ابرمن» تقسیم می‌کنند. انسان یک ضمیرآگاه یا همان «تهاد» دارد که فعالیت‌های روزمره‌ی فرد را رقم می‌زند. یک ضمیر ناخودآگاه دارد که مثل اقیانوسی پنهان، خاستگاه تمام رفتارها و اندیشه‌های فرد است و «ابرمن» نامیده می‌شود و یک سیستم عامل یا همان «من» که ارتباط بین این دو را برقرار می‌کند. بتلهایم اشاره می‌کند که افسانه‌ها و داستان‌ها می‌توانند این سه بخش شخصیت را به یکپارچگی برسانند و بین آن‌ها ارتباط و انسجام برقرار کنند.

نکته‌ی خیلی مهم این است که تأثیر قصه و داستان بر مخاطب از خردسالی به بزرگسالی رفته‌رفته کمتر می‌شود. طلایی‌ترین فرصت تأثیرگذاری داستان بر مخاطب، دوران خردسالی است. علتش هم این است که سه بخش شخصیت (تهاد، من و ابرمن) در کودک هنوز کاملاً تفکیک نشده‌اند. کودک جویبار جاری در قصه را جان‌دار می‌بیند. حتی تصویرهای دو بعدی از نگاه کودک جان‌دارند. به همین دلیل، اثربخشی قصه‌ها در این دوران فوق‌العاده است. بدیهی است کودکی که طعم قصه‌های خوب را چشیده باشد، در آینده تمایل بیشتری برای بازتولید آنچه مصرف کننده‌اش بوده، خواهد داشت. ایجاد اشتیاق و خواندن قصه‌های جذاب برای کودکان، اگر چه لازم است، اما کافی نیست. برای رشد قریحه و ذوق ادبی کودکان باید در ابتدای راه دستشان را گرفت و مدتی پایه‌پا برد تا نیروی خلاقیت خود

مشارکت و درگیری ذهنی با موضوع بحث، اعتماد به نفس بچه‌ها را برای دست‌به‌قلم شدن بالا می‌برد.

۳. چکیده‌نویسی

برای اینکه دانش‌آموزانتان نویسندگان بهتری شوند، می‌توانید به آن‌ها یاد دهید چطور چکیده‌ی مطلب را از یک نوشته استخراج کنند. در حین چکیده‌نویسی، بچه‌ها سعی می‌کنند موضوعات پیچیده را ساده‌تر بیان کنند. این تمرین باعث می‌شود یاد بگیرند چطور معکوس عمل کنند و به ایده‌ای ساده شاخ و برگ بدهند. برای این کار، مقالاتی در اختیار دانش‌آموزان بگذارید و بعد از اینکه چکیده‌ی آن را نوشتند، جلسه‌ی نقد و بررسی ترتیب دهید و از آن‌ها بخواهید درباره‌ی رسا بودن چکیده‌های هم‌کلاسی‌هایشان نظر بدهند و بحث کنند.

۴. باز خورد دادن

از دانش‌آموزان بخواهید نوشته‌های همدیگر را نقد و بررسی کنند و به همدیگر بازخورد بدهند. لازم است معیارهایی در اختیارشان بگذارید تا از سازنده بودن انتقادهایشان مطمئن شوند. روان بودن نثر، رعایت نکات دستوری، پرداختن به جنبه‌های گوناگون بحث و نتیجه‌گیری خوب، می‌توانند از جمله‌ی این معیارها باشند. به این ترتیب، بچه‌ها نقاط قوت و ضعف کارهایشان را مرور می‌کنند و نه تنها از هم‌کلاسی‌هایشان یاد می‌گیرند، بلکه اهمیت بحث و گفت‌وگو را برای پخته‌تر شدن بحث‌ها به خوبی درک می‌کنند.

۵. تأکید بر اهمیت نوشتن

لازم است با گوشزد کردن اهمیت نوشتن، دانش‌آموزانتان را تحت تأثیر قرار دهید. برایشان نمونه‌هایی از حکایت‌های متون کهن فارسی، همچون کلیله و دمنه، هزار و یک شب و جوامع‌الحکایات و داستان‌های کوتاه بخوانید و یادشان دهید با تغییر زاویه‌ی دید، آن‌ها را بازنویسی کنند. یعنی اگر راوی اول شخص است، به صورت دانای کل بنویسند و برعکس. همچنین، یادآوری کنید چگونه خوب نوشتن می‌تواند در آینده فرصت‌های شغلی بهتری برایشان فراهم کند و آنان را به عضو مفیدتری در کارشان بدل کند.

نوشتن مهارتی است که در طول زمان رشد می‌کند. به همین دلیل است که معلمان باید دانش‌آموزان خود را به تمرین مستمر فنون نویسندگی ترغیب کنند. جدی گرفتن این روش‌ها و عمل به آن‌ها می‌تواند از دانش‌آموزان شما نویسندگانی مایه‌ی مباحث بسازد.

پی‌نوشت

در اختیار بچه‌ها بگذارید و بخواهید با استفاده از آن‌ها یک جمله یا پاراگراف بنویسند. مثلاً ممکن است دانش‌آموزی با استفاده از کلمات خروس، پرواز، نردبان و درخت، چنین چیزی نوشته باشد: خروسی در یک مزرعه زندگی می‌کرد. یک روز با دیدن کلاغ‌ها در آسمان، به فکر پرواز افتاد. اما هر چه بال‌بال زد، فایده‌ای نداشت. برای همین تصمیم گرفت برود بالای درخت و از آنجا بپرد. بالا رفتن از درخت کار راحتی نبود. ناگهان چشمش افتاد به نردبانی که به دیوار تکیه داده شده بود. هی جست زد و از پله‌های نردبان یکی یکی بالا رفت و خودش را به پشت‌بام رساند. وقتی از آن بالا به پایین نگاه کرد، حسایی ترسید و به طرف نردبان برگشت. اما از نردبان خبری نبود! همچنین، می‌توانید قصه‌ای ناتمام را در کلاس بخوانید و از بچه‌ها بخواهید پایان آن را خیال کنند و بنویسند.

۲. ایجاد فضای مشارکت

نوشتن نوعی تلاش فردی است، اما دانش‌آموزانی که تازه می‌خواهند تاتی تاتی کنند و گام‌های اول را بردارند، به کمک شما نیاز دارند. از آن‌ها بخواهید بعد از اینکه موضوع بحث را مشخص کردند، به کمک همدیگر درباره‌اش انشا بنویسند. قبل از نوشتن، می‌توانید آن‌ها را با ساختار مقاله آشنا کنید. اهمیت آوردن مدارک و آمار و تصویر و غیره را برای جذاب‌تر و کامل‌تر شدن مقاله، به آنان یادآوری کنید. همچنین، می‌توانید مقاله‌هایی از نشریه‌های کودکان و نوجوانان انتخاب کنید و با بررسی روش آن‌ها در پرداختن به موضوع و ساختار آن، دانش‌آموزان را با الگوهای عملی آشنا سازید. این نوع